

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

תוכן

- א. ואסורים בדבר של אותה העיר ... כגון הרחבה והמרחץ ובית הכנסת ... ומה תקנתן יכתבו חלקן לנשיא.....1
- ב. המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל נותנו לאחר לשום מתנה והלה מותר בה...2
- ג. ואם הוכיח סופו על תחילתו אסור.....3
- ד. ההוא גברא דהוה ליה ברא ... אסרינהו לנכסיה עליה ... ואי הואי בר ברך צורבא מרבנן ... ליקני הדין ואי הואי בר ברי צורבא מרבנן לקנייה ... קני.....4
- ה. סודרא קני על מנת להקנות וקני מן השתא.....4
- ו. אפי' ויתור אסור במודר הנאה.....6
- ז. אמרו חכמים כל מתנה שאינה שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה ... לאתויי לישנא בתראה דשמעתיה דרבא.....7
- ח. הדרן עלך השותפין.....8

דף מח.

א. ואסורים בדבר של אותה העיר ... כגון הרחבה והמרחץ ובית הכנסת ... ומה תקנתן יכתבו חלקן לנשיא

כבר התבאר לעיל דף ה. ודף מז: שראובן¹ שאמר לשמעון הריני עליך חרם ואתה עלי, שניהם אסורין ליהנות זה מזה, ומותרים בדברים שהם בשותפות לכל ישראל, כמו הר הבית והעזרות, ואסורין בדברים שהם בשותפות לבני אותה העיר. כגון הרחבה שבעיר, והמרחץ, ובית הכנסת.²

¹ רמב"ם הלכות נדרים פרק ז הלכה ב ג, שו"ע ונו"כ יו"ד רכד

² עיין לחם משנה לחם משנה שהקשה הרי בית הכנסת כמי שאין בו כדי חלוקה דמי ע"כ. וא"כ אגן דאית לן כר' אליעזר דבבבא שאין בו דין חלוקה מותר הוא הדין בבית הכנסת דמותר ומתניתין דאוסר בבית הכנסת כרבנן אתיא וכתב לי נראה להל"ץ בעד רבינו והטור דאית להו מה שכתב הר"ן ז"ל לתרץ הקושיא דכיון דראב"י ורבנן פליגי אם יש ברירה או אין ברירה הא קי"ל בפי' משילין (דף ל"ט) דבדאורייתא אין ברירה והר"ן ז"ל תירץ בר"פ השותפין (דף מ"ה ב) דיש לחלק בין ברירה לברירה דברירה דפלוגתא דראב"י ורבנן כל עת שמשתמש כל אחד בחצר הוי שלו לגמרי והוי כאילו קנו חצר זה חדש אחד ראובן וחדש אחד שמעון ולפי שלא ידענו מה הוא החדש הראוי לכל אחד לכך הוצרכנו לשעם הברירה וא"כ נמצא דעיקרו של דבר נתברר מתחילתו ולא דמי לשאר ברירות דעלמא וכמו שהאריך הר"ן ז"ל שם הרבה יעויין שם, ועם זה נאמר דחצר שאין בו כדי חלוקה כיון שאין ראוי לשימוש לשניהם דאין בו אלא כדי שימוש לאחד לבד הוי כאילו קנו חדש אחד זה וחדש אחד זה ואין יכול אחד לאסור בחדשו של חבירו אבל בהכ"נ תשמישו הוא לכולם יחד כאחד

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

ומה תקנתם, שיקנו חלקם שיש להם בו לאחר, ונמצא שאין אחד מהם נהנה משל חבירו. שכשיכנס למרחץ שהוא לכל אנשי העיר או לבית הכנסת אינו נכנס לרשות חבירו, אלא לרשות אחרים שהרי כל אחד מהם נסתלק מחלקו שבמקום זה, ונתנו במתנה. וי"א שהם מותרים בכל דבר שאין בו דין חלוקה, וכן עיקר³.

אולם בימינו ספרים שבעיר ובית הכנסת מותרים הם, שתקנו חכמים האחרונים שאין אדם יכול לאסור חלקו מבהכ"נ ולא מספרים, ואם אסר אין איסורו איסור⁴.

ב. המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל נותנו לאחר לשום מתנה והלה מותר בה

כבר התבאר לעיל דף מג. ובכתובות דף ע: שראובן⁵ שאסר נכסיו על שמעון ואין לו לשמעון מה יאכל, יכול ראובן לומר לחנוני, שמעון מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה לו, והחנוני יכול ליתן לו, וחוזר החנוני ונוטל מראובן אם ירצה ליתן לו, שלא הוי ראובן אלא כפורע חובו שמותר המדיר לפרוע חובו של המודר, אבל אינו חייב לפורעו בשביל מה שאמר לו כן, שאם יהיה עליו כחוב כן הרי זה החנוני כשלוחו והיה שמעון אסור בו⁶. ולאו דוקא שאין לשמעון מה יאכל, אלא אפילו יש לו הרבה לאכול⁷ דינא הכי הוא.

וכן⁸ הדין אם היה לשמעון בית לבנות או גדר לגדור ושדה לקצור, יכול לומר לפועלים שמעון מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה לו, והם עושים עמו וחוזרים ונוטלים שכרם מראובן אם ירצה לפרעם.

וכיון שכן יכול לאסור זה חלקו כיון שבאותה שעה שמשתמש חבירו יש לו תשמיש בעת ההיא ואין זה כאוסר דבר אחד בעת שאין לו חלק בו כמו חצר השותפין שבאותה שעה שהאחד משתמש אין לחבירו חלק בו והוי כל הנאה שלו דעל דעת כן קנאוהו וכדכתב שם הר"ן ז"ל ולכך ודאי אפילו ר' אליעזר מודה בההיא מתני' ועיין אור שמח שכתב שהאחרונים (ב"ח ותו"ט) כתבו עפ"י פירוש הרא"ש (נדרים פ"ה סימן א') דביש בו דין חלוקה, כיון דאפשר לחלוק לא סמכינן אברירה, וה"נ כיון שאפשר לכתוב חלקו לנשיא לא סמכינן על ברירה. והביא ראיות לזה ועיין ט"ז שהקשה על זה ועיין בית מאיר בשו"ע שם תי' שמשום דויתר מותר במודר הנאה מן התורה אך לא מדרבנן ובדרבנן יש ברירה. וברור. ועיין ערוה"ש יב מה שתירץ

³ ש"ך שם ב

⁴ ש"ך שם א ולבאורה ה"ה שאר עניני העיר אולם יש לחלק שרק בדבר מצוה תקנו כן עיין ערוה"ש שם יג

⁵ שו"ע ונו"כ יו"ד רכא ח

⁶ ט"ז שם לו, ש"ך מט

⁷ ט"ז שם לה, ש"ך שם

⁸ שו"ע ונו"כ שם

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

וכן מותר לומר כל הזן לפלוני או עושה עמו אינו מפסיד⁹. אבל אסור לומר כל השומע קולי יזון לפלוני, דכיון שהוא לשון צווי הוי בשלוחו ואסור. וכן אסור לומר לחבירו בלשון יחיד אם תזון לפלוני לא תפסיד, דכיון שאומר בן ליחיד נראה יותר בשלוחו, דדווקא כשאומר כל הזן לרבים¹⁰ אינו מייחד שום אדם להיות שלוחו לפיכך מותר¹¹. וי"א¹² שגם אם אומר ליחיד כל הזן וכו' מותר.

היו¹³ מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל¹⁴, נותן לאחר¹⁵ לשם מתנה, והלה מותר בה.

ואם אין עמהם אחר, מניחו על הסלע ואומר הרי הוא מופקר לכל מי שירצה¹⁶, והלה נוטל ואוכל.

ג. ואם הוכיח סופו על תחילתו אסור

ומה שהתירו בנתינת מתנה הוא דווקא באופן זה שנותן לאחר בסתם, אבל במקום שניכר שיש ערמה בדבר כגון שאמר לחבירו הרי הסעודה כולה נתונה לך במתנה, ויבא פלוני שהוא אסור בהנאתי ויאכל עמכם בסעודה, הרי זה אסור, אף על פי שלא התנה ואמר כדי שיבא פלוני ויאכל, אלא ויבא ויאכל, שמשמעו אם תרצה, אפילו הכי אסור, כיון שניכר הדבר שכיון לכך.

⁹ וגם אם לא סיים לא יפסיד אסור דכיון שהוא שלוחו ודאי לא יפסיד על ידו וחייב לשלם ו"א הרי הוא מהנה חבירו

¹⁰ לבוש שם

¹¹ כתב הפרישה נראה דבזה צריך ליתן לו כל דמי מה שנתן לו דלא שייך לשון שליחות בלשון רבים. ש"ך שם ג

¹² ש"ך שם ז מהב"ח ובזה צריך לשלם כל דמי מה שנתן.

¹³ שו"ע נו"כ שם ט

¹⁴ הכא דוקא משום דאין לו מה יאכל התירו. ש"ך שם ג והביאו בספר מקור חיים סימן תמ"ח ביאורים סוף ס"ק יא כאלו הוא מוסכם, וזה אינו דהתוספות בכתובות דף ע' [ע"ב ד"ה טפין] הוכיחו דאפילו יש לו שרי. וכן משמע ממה שכתב הר"ן בנדרים ריש דף מ"ח [ד"ה והכותב] גבי כותב חלקו לנשיא. וכן משמע בתוספות דבבא בתרא דף קל"ג ע"ב [ד"ה בא]. וכן כתב מהרש"ל בפשיטות בים של שלמה פרק הגזול [בבא קמא פ"ט] סימן ס' דהא דקתני ואין לו מה יאכל, אורחא דמלתא קתני, אבל אפילו יש לו שרי, דהיכין מצינו איסור בזה שנותן לאחר ואין מתנה כלום, הא כבר נסתלק רשות המדיר מיניה מאחר שנתן במתנה לאחר. ומשמע דלא סבירא ליה לאסור משום הערמה. יד אברהם שם.

¹⁵ ועי' מ"ל (פ"ה הי"ד ממלוה) מי שאסר נכסיו לפלוני יכול ליתן ביד הגבאי אף על גב דהגבאי יתן לפלוני כיון דביד הגבאי ליתן לאחר הוי כמו מתנה הר"ן נדרים (ס"ה ע"ב) ועי' ת' מהרי"ט (ח"א ס"י)

¹⁶ אף על גב דמדברי סופרים אינו הפקר עד שיפקיר בפני ג' כמ"ש בח"מ סימן רע"ג ס"ז הכא כיון דאין לו מה יאכל העמידו על דין תורה ועי"ל דאף מד"ס אינו אלא לענין שיכול לחזור בו המפקיר עכ"ל הב"ח ועי"ל כמ"ש התוספות בס"פ אין בין המודר דוקא במקרקעי אבל במטלטלי אין צריך ג' וע"ש. ש"ך שם נג

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

ולא עוד אלא אפילו נותן לו סתם וחזר ואמר לו רצונכם שיבא פלוני ויאכל עמכם, אם הוכיח סופו על תחלתו שלא נתן לו אלא על מנת שיבא פלוני ויאכל אסור.

כיצד, כגון שהיתה עליו לעשות סעודה גדולה והוא רוצה שיבא אביו או רבו וכיוצא בהם וידוע שהם מודרים ממנו לאכול מסעודתו, והרי סעודתו מוכחת שלא גמרה להקנותם אלא כדי שיבואו אלו, וכן כל כיוצא בזה אסור.

דף מח:

**ד. ההוא גברא דהוה ליה ברא ... אסרינהו לנכסיה עליה ...
ואי הואי בר ברך צורבא מרבנן ... ליקני הדין ואי הואי
בר ברי צורבא מרבנן לקנייה ... קני**

אסר¹⁷ בנו בהנאתו, ואמר – אם יהיה בן בני זה שיולד לו תלמיד חכם, יקנה בני זה נכסי כדי להקנותם לבנו, ועשה על כך קנין סודר להקנות מעכשיו לבן בנו¹⁸, הרי הבן הזה אסור בנכסי האב, ובן הבן מותר בהם אם יהיה תלמיד חכם כמו שהתנה¹⁹. וי"א²⁰ שבן הבן מותר בכל אופן גם אם לא יהיה תלמיד חכם, אולם אינו קונה נכסיו אלא אם יהיה תלמיד חכם.

ה. סודרא קני על מנת להקנות וקני מן השתא

¹⁷ שו"ע ונו"כ יו"ד רכג ג

¹⁸ ט"ז ב מהפרישה

¹⁹ רבים מקשים הא לא נדר רק מן הבן ולמה יהיה בן הבן אסור אם אינו תלמיד חכם. ונראה לע"ד דהרמב"ם ס"ל דמ"ש אם יהיה בן הבן ת"ח כו' היה תוך כדי דיבור למה שאסרו בהנאה ואם כן אנו רואין שמה שאסר בנו היה כוונתו שגם בן בנו לא יהיה לו היתר אם לא יהיה ת"ח ואף על פי שלא זכר בן הבן מכל מקום אין זכות לבן הבן בנכסי אבי זקינו כל זמן שאביו קיים על כן שפיר אמרינן שכוון לאסור כל מה שנמשך מצד בנו והיינו אפי' בן הבן ומשום הכי ס"ל לרמב"ם כשם שסוף דבריו מועילים שיקנה בן הבן לענין דיני ממונות ה"ה נמי מועיל לענין איסור והיתר שאם אינו תלמיד חכם אסור בהנאה. ט"ז שם ג

²⁰ הסודר מביא דעת הרא"ש דלא קנה בן הבן דהדר סודר למריה ומכל מקום בן הבן מותר ליהנות אף על פי שלא קנהו. שהרא"ש ס"ל דאין התנאי קיים כלל לענין קנין ומ"מ בן הבן מותר אפילו אם אינו תלמיד חכם דהוה כאילו לא אמר כלום רק האיסור הנאה ממילא בן הבן מותר אף על פי שלא קנה אותם מחמת אביו וגם בדין ירושה אין לו שהרי אביו קיים. ט"ז שם והכסף משנה ופרישה פירשו בדעת הרמב"ם דהאי מותר ר"ל קנויים הם לו ולא יוכל אביו לתתם לאחרים, אבל מותר בהן מכל מקום. ש"ך שם ג

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

כיצד הוא קנין סודר²¹, הקונה או הזוכה²² נותן סודר למוכר או לנותן או למתחייב, שיזכה בסודר, ותמורת זאת מקנה לו הקרקע או המטלטלין או מתחייב מה שהסכימו ביניהם²³, ובשקונה המקנה הסודר²⁴ נקנה הקרקע או המטלטלים לזוכה בכל מקום שהוא.

וקנין סודר נקרא גם חליפין²⁵, בשם המושאל, שאינו אלא קונה ע"מ להקנות, ואינו מקפיד בשווי הסודר שקונה בו, ויש קנין חליפין שהוא חליפין ממש שמחליף עם חברו דבר בדבר בשווי²⁶.

אינו קונה בקנין סודר אלא כשמקנה לו החפץ מיד²⁷, אבל אם מקנה לו החפץ או הקרקע שיקנה לאחר ל' יום, לא קנה, שבשעה שחל הקנין כבר החזיר הסודר לקונה²⁸, ואם אמר לו על מנת שתקנה מעכשיו ולאחר ל' יום קנה, שלאחר ל' חל הקנין מעכשיו למפרע, ובאותה שעה נקנה בקנין סודר.

²¹ שו"ע חו"מ קצה א

²² דקיי"ל בכליו של קונה, וכן כשמתחייב צריך להיות הסודר משל הזוכה שנותן למתחייב, וכתב הסמ"ע סימן ה סק"ז בשם קובץ ישן שאין קנין בק"ס בלילה אלא לאור הנר כדי שיכירו העדים מי הקונה ומי המקנה, ומשמע שבלא עדים א"צ להקפיד. פתחי חושן חלק ח פרק ז הערה ד

²³ בשו"ע כתב שיאמר לו הקונה שיקנה הסודר תמורת מה שמקנה לו (ולכן נקרא קנין חליפין), אבל הרמ"א כתב שאין נוהגים שיאמר לו, שמסתמא אדעתא דהכי נותן לו. ופשוט דאיירי שדיברו לפני כן מה רוצה להקנות ובמה רוצה להתחייב, ועי' חידושי הרי"ם מ"ש בזה.

²⁴ ומסברא נראה דלא בעינן שימסור למקנה הסודר מיד ליד, אלא שהמקנה משך או הגביה הסודר שהיה מונח ע"ג קרקע, כל שעושה במצות בעל הסודר קונה, דומיא דמשיכה או הגבהה בקנינים, ויש לעיין אם גם בקנין סודר שייך קנין סודר, דהיינו שהמקנה לא ימשוך את הסודר, אלא אחר יקנה לו הסודר בקנין סודר, אם חשיב קנין סודר, ואפשר שאינו מועיל בכח"ג אלא בתורת חליפין בשוים שקונה ע"י החליפין בקנין גמור, אבל כשאינו רוצה לקנות בקנין גמור אלא בקנין ע"מ להקנות אינו מועיל, שוב ראיתי בחידושי הרי"ם חו"מ סימן קצה סק"א שדן אם מועיל בק"ס בטול מע"ג קרקע, דאפשר דבעינן נתינה מיד ליד, ושם בסק"ה נראה דפשיטא ליה דבשאר קנינים סג' ואפילו באגב, אבל בק"ס לא מהני. פתחי חושן שם הע' ו

²⁵ שו"ע ונו"כ שם רג א

²⁶ והקנין הוא ע"י שמושך (או עושה קנין אחר) האחד בחפץ של חברו, נקנה החפץ שלו לחבירו בלי שום קנין נוסף, בכל מקום שהוא, כמו שיתבאר, ועי' שו"ת חלקת יואב חו"מ סימן יז שהביא שיטות הפוסקים במהות קנין חליפין שזה בשוה, וכתב שיש גם דין קנין מעות וגם קנין משיכה.

²⁷ שו"ע ונו"כ שם קצה ה

²⁸ כמ"ש בגמרא הדרא סודרא למאריה, ויש לעיין כשלא החזיר הסודר, ומסברא נראה דכיון שמן הדין יכול להחזיר, גם אם לא החזירו כהחזירו דמי, שהרי אינו עושה מעשה קנין במה שהוא בידו, ומ"ש הדרא סודר למאריה, לאו דוקא הוא, ובש"ך סי' קצא סק"ה הביא דעת המרדכי דבחליפין לא בעינן מעכשיו. שוב ראיתי במשפט שלום שהביא מדברי שו"ת נו"כ חו"מ סימן מז ונראה מדבריו שאם נשאר הסודר ביד המקנה מהני ובמשמרת שלום שם הביא בשם שו"ת דברי חיים ח"א חו"מ סימן ג, ד, ה שחידש שאם נכתב הקנין בשטר לא שייך הדרא סודר למאריה, וכתב המשפ"ש שמדברי הנו"כ והקצה"ח ונה"מ לא משמע כן, ועי' חידושי הרי"ם, ונראה דחליפין שזה בשוה דמיא לקנין כסף דמהני לאחר ל'. פתחי חושן שם כט

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

ואם אמר מעבשיו בלא לשון על מנת יש אומרים²⁹ שאינו מועיל. וי"א³⁰ שמועיל.

ו. אפי' ויתור אסור במודר הנאה

כבר התבאר לעיל דף לב: שראובן³¹ שאסר נכסיו על שמעון או שאסר עצמו מנכסי שמעון, הנאסר אסור אפילו בדבר שדרך לוותר אחד לחבירו ואינו מקפיד עליו, כגון לעבור בבקעה שלו בימות החמה שאין בני אדם מקפידין על דריסת רגל שבה, אסור ואפילו אם אינו מקצר דרכו בזה אסור³² שהויתור אסור במודר הנאה³³.

²⁹ סמ"ע שם ס"ק טו, דלשון מעבשיו לחוד הוא לשון שיור בקנין, שלא יגמור הקנין עד לאחר ל', וכיון דהדר סודר למאריה אינו קונה, אבל כשאמר גם לשון ע"מ אינו אלא תנאי בעלמא. עוד כתב הסמ"ע שמן הדין לשון על מנת (דהיינו שאמר על מנת שתקנה לאחר ל') נמי מהני, אף בלא לשון מעבשיו, אלא שהמושג נקמו לשון מעבשיו לפרסם הדבר שמקנהו מיד.

כתב הרמ"א סוף סעיף ה, ובסתם אמרינן דהוי מעבשיו באופן המועיל, דודאי בכדי לא הוי עבדי, ע"כ. וכתב בנה"מ סק"ג בכונתו דדוקא כשתלה הקנין בלאחר ל', כגון שאמר לו תקנה לאחר ל' או אל תקנה אלא לאחר ל' אמרינן לא קנה. אבל אם הקנה לו בסתם, אלא שהוסיף לו שלא ישתמש בו הקונה או שלא יקחנו עד לאחר ל', והוא דבר שבא לעולם ויכול הקנין לתפוס מיד, אמרינן שלא נתכוין שלא יחול הקנין מיד, אלא הוי כמעבשיו, ועי' משפט שלום.

³⁰ והש"ך שם סק"ח מוכיח מלשון הרמ"א בסימן קצא סעיף ד דלשון מעבשיו מועיל גם בלא לשון ע"מ, דגבי שטר וחזקה שם לא הזכיר לשון על מנת, ושכן דעת התוס' אליבא דשמואל דקיי"ל כותיה, ועי' בט". ועיין בקצה"ח סק"ה כתב שדעת הפוסקים כמ"כ הסמ"ע ומשיג על הש"ך. ובנה"מ חידושים ס"ק יב כתב דהעיקר כהש"ך, וצ"י לדבריו בסימן קצו סק"ה שכתב שם דהוי כמקנה גוף מהיום ופירות לאחר ל', וגם בפת"ש סק"א הביא בשם הרג"מ שהסכים לדינא עם הש"ך דמעבשיו לחוד מהני.

³¹ שו"ע ונו"ב יו"ד רכא א

³² ט"ז שם א דלא כהב"ח שכתב נראה דאם אינו מקצר דרכו ליכא הנאה ושרי דלא גרע מפורע חובו דבסמוך עכ"ל וכתב הש"ך א ל"נ דל"ד דבפורע חובו לא מתהני כלום ולא הוי אלא גרמא אבל הכא דמתהני בעצמו בדריסת הרגל אסור וכן משמע ממה שכתבו רש"י והרא"ש והר"ן לקמן גבי אמר הנאה המביאה לידי מאכל דאסור לעבור דרך שדהו לקצר דרכו ללכת לבית המשתה ולא כתבו כן ברישא דמתני' אלמא דוקא התם לא מיתסר אלא כשמקצר דרכו משום דאל"כ ליכא הנאה המביאה לידי מאכל כשמקצר דרכו לאכול מהרה אבל הכא דאסור בכל הנאה א"כ בדריסת הרגל אסור בכל ענין ואף על גב דרש"י פי' גם במתני' דריסת הרגל לעבור בחצרו ולקצר דרכו נראה דלאו דוקא קאמר דהא לקמן סוף סעיף ד' מוכח דדריסת הרגל אסור בכל ענין והוא מהש"ס ודו"ק.

³³ ודע שיש מרבתינו רבינו חננאל ורבינו תם שפסקו דויתור מותר במודר הנאה שכתבו דלא קיי"ל כר"א [ר"ן לג ע"א] ולדידהו אין איסור בהילוך אלא כשמתעכב שם אבל לא הובא דעתם כלל בטור וש"ע מפני שהרמב"ם והרמב"ן והרא"ש ורוב רבותינו כולם פסקו כר"א ודבר פשוט דבמודר הנאה אסור המודר לשאול שום כלי מהמדייר יהיה מה שיהיה ואין חילוק בין שהכלי היא לאיזה תשמיש נכון או לא. ערוך השולחן שם סעיף ב

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

ז. אמרו חכמים כל מתנה שאינה שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה ... לאתויי לישנא בתראה דשמעתיה דרבא

הנותן מתנה³⁴ לחבירו צריך ליתנה במתנה גמורה שיוכל המקבל לעשות בה כל חפצו, אבל אם נותן באופן שניכר מתוך מחשבתו שלא נתכוין למתנה גמורה, או שנתכוין שלא יוכל המקבל להקדיש מכור או ליתן, אין זו מתנה כלל³⁵.

אבל כשמפרש ואומר בדרך תנאי, יכול אדם להתנות במתנה כל מה שירצה, ותנאו קיים, כדין כל תנאי שבממון³⁶.

לפיכך מותר³⁷ לתת לחבירו אתרוג בסוכות במתנה על מנת שלא יקדישה או שלא יתנו לשום אדם אלא רק לצאת בו ידי חובה³⁸, ויוצא בו ידי חובה³⁹. ויש שחששו

³⁴ שו"ע ונו"ב חו"מ רמא ה

³⁵ וכתב הרא"ש דה"ה שלא יוכל למכור או ליתן, ואף על פי שיוכל המקבל להשתמש בו כרצונו, אינו מועיל, משום דהוי כהערמה, ואינה מתנה כלל, ונראה דדוקא באופן שניכר מתוך מחשבתו שכונתו לכך, אבל בלא"ה אינו אלא דברים שבלב וממילא יכול המקבל לעשות בו כל מה שירצה, ועי' מנח"פ, ועי' ערוה"ש שדן אם הלכה זו נאמרה אף במכירה, ודן שם לענין מכירת חמץ.

³⁶ כגון שמפרש שלא יוכל ליתנה לאחר או למכור או להקדיש, או אפילו שלא יעשה שום דבר חוץ מדבר פלוני, ה"ז מתנה למה שפירש, ופירש הסמ"ע דהוי כאילו הם שותפים בחפץ שזה ישתמש לזה וזה ישתמש לזה, ובערוה"ש נראה שאין זה שותפות ממש, אלא כעין שיוזר במתנה, וכתב שאם מת הנותן פקע כחו של נותן, שאין זה ממון שיוכל להורישו, וממילא יכול המקבל לעשות בו כל חפצו (וכתב עוד שאין בע"ה של מקבל נוטלו בחובו), ונראה דה"ה במכירה בשיוזר כגון הנך דלהלן, וממילא אין הנותן או המוכר יכול למכור זכות זו לאחר, ומסתברין דברי הערוה"ש, דודאי גרע משובת הנאה, ועי' כנה"ג סימן רמח כמה פרטים בדיני תנאי במתנה. פתחי חושן חלק ח פרק טו הערה קה

³⁷ רמ"א או"ח תרנח ד

³⁸ עיין ברא"ש ור"ן וריטב"א ועוד פוסקים שכתבו טעמא דמילתא דכלל דכל מתנה שא"א להקדישה אינה מתנה דתנינן לא באה לאפוקי רק היכי דלא הוי רק הערמה בעלמא שלא כיון כלל לתת אבל בלי הערמה אף שהמתנה הוא רק לד"א ג"כ חיילא וכ"כ התוס' בסוכה דף מ"ב ע"ש באורך ומבואר דאף אם אינו נותנו לו לשום דבר רק לצאת בו ידי מצות החג ג"כ מיקרי נתינה כיון שהוא שלו לד"ו וממילא נראה דכ"ש באם אמר לו הרי הוא שלך במתנה ע"מ שלא תתנו לשום אדם או אפילו באומר לו הרי הוא שלך ואינך רשאי ליתנו לשום אדם בודאי הוא שלו ויוצא בו אף על גב שלא נתן לו כל כחו באתרוג זה. וכ"מ במאירי שהביא יש פוסקין שבנותן מתנה ע"מ להחזיר אינו רשאי ליתנו לרבים אלא ברשות הנותן הראשון ואף שיש מי שמתיר וכמו שמוכח ממחבר בס"ה שם הטעם הוא דהרי לא התנה בפירוש אלא אמר ע"מ שיוחזר לי והרי הוחזר לו. אכן מוכח עכ"פ במתנה בפירוש דאינו רשאי ליתנו לאחר ואעפ"כ יוצא בו. והנה הגאון מליסא בדה"ח החמיר בזה וכתב דכל שאינו בכח המקבל ליתנו לאחר אינו מתנה כלל ולענ"ד אינו כן כמו שהוכחנו. ומצאתי בשדי חמוד שהביא כבר דעת כמה גאונים לחלוק עליו בזה.

³⁹ מ"ב שם יז

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

שלא לעשות כן ביום הראשון שחובתו מן התורה⁴⁰. אולם באופן שאינו עושה תנאי אלא רק מודיע למקבל הלולב ומיניו שמקפיד בהשתמשות אחרים ומבקש ממנו שיהיה זהיר שלא ליתנו לאחרים, בזה לכו"ע יוצא כיון שאינו אומר בלשון תנאי שאין לו רשות ליתן לאחר⁴¹.

הדרן עלך השותפין

⁴⁰ כן ס"ל לאמרי בינה דיני יום טוב סי' כ"א ושו"ת ציץ הקודש ח"א סי' מ"ח, וע"ע שו"ת שארית ישראל להגרי"ז מינצברג זצ"ל סי' ל"ב, ובתשובות והנהגות ח"א סי' שפ"ד שהגרי"ז מבריסק חשש לדברי הדה"ח ובשו"ת אורח ישראל – גרוסמן חאו"ח סי' נ"ז

⁴¹ תשובות והנהגות שם, ועיין קצוה"ח סי' רמ"א סק"ז.